

Nödåret 1816

Text och foto: Ulf Olsson

Den 10 april 1815 flög vulkanen Tambora på ön Sumbawa i Indonesien bokstavligen i luften. Cirka en tredjedel av berget försvann. Före utbrottet var vulkanen ungefär 4000 m hög, idag är den 800 m. Det var historiens största vulkanutbrott och motsvarade ofattbara 3 miljoner Hiroshima-bomber. Man kan jämföra med det mera kända utbrottet på ön Krakatua år 1883. Denna katastrof var bara tiondelen av Tamboras.

117 000 människor dog direkt på Sambawa och de ikringliggande öarna, men utbrottets konsekvenser skulle bli än mer förödande. Ett enormt moln av stoft spred sig i atmosfären över stora delar av norra halvklotet. På grund av detta blockerades en del av solvärmens och temperaturen sjönk.

År 1816 blev känt som året då sommaren aldrig kom i vissa delar av världen. Värst var det i Centraleuropa och Canada. Det blev torka, frost och missväxt. Svälten blev ett faktum och tiotusentals människor dog. I Sverige klarade vi oss lindrigare, men även här märkte vi av klimatförändringarna.

Vad har nu denna katastrof med Hille att göra? Jo, vi har ju ett unikt dokument för den här tiden att tillgå - nämligen Pehr Jonssons dagbok. Denne koltorpare förde noggranna anteckningar om livet på Finnskogen under åren 1771-1818

Finns det något i den, som visar på om Hille fick kännningar av utbrottet på andra sidan jordklotet? Ja, visserligen hade Pehr Jonsson tacklat av litet mot slutet av sitt skrivande och

tyvärr är anteckningarna för år 1816 inte lika utförliga som tidigare, men visst var året speciellt. Detta kan vi hämta:

I mars var kylan sträng fram till den 11. Början av april månad blev också kall. Tövädret kom den 12, men nattetid var fortfarande "kölden skarp". Den 25 april vågade man inte längre köra över isen på Skarvsjön. Den sista april föll nysnö. Den 6-10 maj snöade det oavbrutet och den 11 konstaterade Pehr att snön var, 3/4 alnar, ca 45cm, djup. Han antecknar bekymrat att det var "stor fodernöd överallt".

Först den 16 maj försvann isen helt på Skarvsjön, ca en månad senare än vad som är normalt idag. Den 17 maj skriver han: "Mycket snö kvar, frostnätter och kall nordanbläst".

Den 21 maj läser vi att vårfloden var så kraftig att ingen kan minnas något liknande. Först den 24-25 maj kunde man så och man började med ärter. Första halvan av juni var sval och regnrik. Den 19 och 26 juni var frostnätter, som dock inte gjorde någon skada. Den 31 juli kom ett så häftigt regn att "höet flöt" på vissa ställen i över två veckor. Den 21 och 25 augusti kom frosten igen, men även denna gång klarade sig grödorna.

Som synes var 1816 inget muntert år. Tyvärr finns inga uppgifter om hur mycket som skördades, men även om vädret var miserabelt så finns det inget som tyder på att nöden var lika stor här som längre söderut i Europa. Föga anade väl Pehr Jonsson att årets usla väderlek till en del kunde skyllas på ett vulkanutbrott på andra sidan jordklotet.

Den här artikeln kom att bli mera aktuell än jag trodde då jag började skriva den. I april 2010 fick den isländska vulkanen vid Eyjafjallajökull ett utbrott som kom att få stora konsekvenser - främst för resandet till och från Europa. Jämfört med 1815 års katastrof så var detta bara en liten puff. Man kan undra om inte vårt samhälle blivit än mera sårbart så här nästan 200 år senare.

Detaljuppgifter om katastrofen är hämtade från SVT-programmet "Året då sommaren aldrig kom" som sändes i september 2009.

[Hillebygden, Nr. 1, 2010]